

The background of the book cover is a dark, textured green. Overlaid on this are several large, dried, golden-brown flower petals, possibly from a poppy, which are arranged in a somewhat circular pattern. The petals have a visible vein structure and a slightly crumpled texture. The text is centered and white, with thin white horizontal lines separating the main title from the subtitle and the author's name from the subtitle.

NEPREBUDENÝ

KEĎ BÁČIK
Z CHOCHOĽOVA
UMRIE

VIANOČNÉ
OBLÁTKY

MARTIN
KUKUČÍN

PERFEKT

NEPREBUDENÝ

KEĎ BÁČIK
Z CHOCHOĽOVA
UMRIE

VIANOČNÉ
OBLÁTKY

NEPREBUDENÝ
KEĎ BÁČIK
Z CHOCHOĽOVA
UMRIE
VIANOČNÉ
OBLÁTKY

MARTIN
KUKUČÍN

PERFEKT

Neprebudený

Jedno z najsugestívnejších diel Martina Kukučina bolo napísané v roku 1886 ako tretia kniha a poviedka zároveň. Podáva tragický obraz zaostalého pastiera hús v prostredí klasickej dediny konca 19. storočia. Sfilmovaná bola v roku 1965.

1

Na zemi leží Ondráš Machuľa, lenovský husár. Nie že by bol zabitý alebo ranený – vyvaľuje sa po pasienku, lebo nemá robotu. Jeho telo je ako mŕtve, život prezrádzajú len skrížené nohy – svojím občasným pokyvovaním. Nedbá ani na muchy, ktoré bezočivo dotierajú a pasú sa po tvári. Tak dobre mu padne odpočinok v dusnom úpeku: nevstal by ani za pol Lenovca, aby pretrhol svoje pohodlie. Neužíva si ho pre spánok, ale s chuťou, dychtivosťou. Pred zažmúrenými očami sa najprv utvorí malý čierny bod, ktorý rastie, nadobúda farby, rozširuje sa na všetky strany. No jeden pohyb oka stačí, aby rozoznala prelud, ktorý sa hneď začne znovu a stratí sa – Ondráš sníva. Kto by mu nezávidel? Nestará sa o ženu, o deti, o statok, o dom, o gazdovstvo – o nič. Tak mu je ako v raji.

Je husárom; no nevidno koňa, že by sa pri ňom pásol, ani uniformu, že by zatušovala nedostatky, ktoré dostal od matky prírody. Miesto toho vidno po celom boku rozlezené jeho husi, vo väčších-menších krdľoch. Husacia republika nechce husára uznať za svojho zvrchovaného pána – len keď musí. No a on veru ani nepomyslí na to, aby šiel proti ich vôli: stálo by ho to mnoho práce a výsledok by nebol žiaden. Zavrátené husi by sa o krátku chvíľu rozliezli po celom boku a husár by zas mohol zaháňať.

Nuž dobre má, keď sa vyvaľuje, to je aj tak len jediná výhoda jeho stavu. Dosť sa natľčie po domoch sem a tam – keď je v poli, aspoň vtedy nech si oddýchne. V dedine ho aj tak strkajú z kúta do kúta – všetkým zavadzia. Tu v poli nezavadzia nikomu, iba ak by tej tráve, na ktorej leží, že by jej bral svetlo. No do jesene – božemôj, ešte i tá strata sa jej vynahradí.

Ondráš Machuľa je veru biedny tvor Boží. Kto len pozrie naňho, musí ho poľutovať: akoby stvoriteľ chcel vzbudiť v ľuďoch obdiv, zasypúc ho všetkými nedostatkami.

Hlava veľká, pokrytá ostrými vlasmi, ktoré sa svojou nepoddajnosťou ponášajú na zvieraciú sršť. Čelo nízke, oči nápadne malé, líčne kosti vypuklé, nos rozpláštený ako pagáč a ústa široké. Postava malá, nevyvinutá, zhrbená. Keď kráča, ruky mu celebajú ako cepy – celý človek sa málo ponáša na človeka. Ľudia naňho hľadajú s útrpnosťou a s istou šetrnosťou sa k nemu správajú, ako k malému slabému dieťaťu. Len on sám sa nepovažuje za mrzáka, je spokojný sám so sebou, nikdy nezareptal proti svojmu osudu a biede. Ba zdá sa, že sám sa považuje za pekného, lebo často zastane na brehu močariny a márnivo sa prizerá na jej nečistú hladinu. Vkus má, vie rozoznať pekné od mrzkého – no on o svojej osobe súdi predpojato. Nuž, je človekom.

Jeho rodičia boli veľmi šikovní lenovskí hospodári. Každý ich rád videl ako dobrých znášanlivých ľudí. Nikto o nich nevedel ani zlé slovo. I veľmi ich každý ľutoval, keď sa im narodil tento syn, Ondráš. V dedine sa začalo pošuškávať, že im ho striga vymenila za pekné podarené dieťa. Iní zas vyčítali šestonedielke, načo sa na tom jarmoku zadávala na tú opicu...

Machuľa zúfal, jeho žena mala životom zaplatiť pohľad na vlastné dieťa. No, chudinka, pokorne sa odovzdala do Božej vôle, a tým väčšou láskou si privinula k srdcu svoje dieťa. Väčšmi ho milovala takto, než keby bolo také, aké si ho predstavovala.

Tým väčšmi odpadlo otcovi od srdca. Ten nemohol naňho ani pozrieť. Zakaždým zamrelo v ňom srdce, trápil ho žeravý bôľ. Často zadumane sedel za stolom, oprúc hlavu o dľaň, tvár zakalená zlými myšlienkami, zúfalstvom. Žena sa ho neopovážila pýtať, čo mu je: dobre vedela, čo ho trápi. Raz sa osmelila:

„Jano, netráp sa. To bola Božia vôľa.“

Ten na ňu pozrel tupo a do jeho hlasu sa zamiešal i tón hnevu, ktorý žena ešte nikdy od neho nepocítila. S tajným bôľom vykrikol:

„Ako by som sa netrápil, keď mám nie dieťa, ale – ach, čo,“ mávol rukou, „to nie je dieťa. Všetci ľudia sa na mne smejú – na očiach im vidno, ako sa radujú z môjho nešťastia. Dobré že mi srdce nepukne. Radujú sa mi za chrbtom – myslia, že ja nevidím ďalej od nosa.“

„Nik sa ti nesmeje – nie! Veď vari nie sú pohani, aby sa z tvojho nešťastia smiali.“

Jano vybuchol zúfalým smiechom.

„Ha-ha-ha! Vraj nesmeje! Tebe je dobre povedať, nesmeje, keď sa ani neukážeš medzi ľuďmi – nesmeje! Šla by si len do poľa ako ja alebo ku kováčovi: veru by si videla, ako sa nesmeje! A čo by sa nesmial rodič, čo má pekné dieťa, na rodičovi, čo má nepodarené! Bože, keby som mal dieťa, ako som si žiadal! Ach...“ Jeho bolestný ston otriasol celou jej dušou. No vzmužila sa, podišla k nemu: poznala ho ako dobrú mäkkú dušu, prístupnú múdre mu láskavému slovu.

„Vidíš, ja ho aj takto rada vidím: veď predsa len je tvor Boží. I ty si naňho zvykneš, len ho zober na ruky. Jano, skús to... veď si jeho otec...“

„Nie, Zuza, nie! Chod' – nemôžem. Vidí Boh i svet – nemôžem. Len pomyslím naňho a už mi skoro srdce pukne. Ako by som ho vzal na ruky? Bolo by vari lepšie, keby ho ani nebolo.“

Zuza strnula, jej srdce sa zmietalo bôľom. Náruživým mocným hlasom ho napomínala:

„Nerúhaj sa Bohu, Jano. Dosiaľ sme od neho prijímali len dobré veci – a pre jednu zlú by sme sa mali už rúhať? Nie – čo na nás dopustil, budeme trpezlivo niesť.“

„Ale všetky tie dobré veci sto ráz by som opustil, keby sa toto nestalo – sto ráz! Čo mám zo všetkého, že mám všetkého dosť: keď to nemám komu nechať?“

„No, nám ľuďom sa nikdy nevyhovie. Keby sa ti teraz splnilo želanie a za to keby ti Boh zobral dom, pole, lúky, statok, živnosť, zdravie: povedz, či by si sa nerúhal: že z pekného syna nemáš nič, keď mu nemáš čo nechať? Ja

viem, že by si si zas žiadal, aby ti všetko prinavrátil, i syn aby bol taký ako dnes. Ľudia pozerajú vždy len na to, čo nemajú. To, čo majú, si nevážia ani za mak.“

Jana to premovalo, nevedel odpovedať ani slovo. Cítil, že žena má svätú pravdu a navlas uhádla, čo sa v ňom deje. No práve to ho dopálilo. V tomto bode nemohol zniest poučenie od ženy: k bôľu sa pridružila i urazená pýcha. Oči nepokojne blúdili po izbe, prijali výraz tvrdosti. Zabuchoľ dvere a rozčúlený, rozhnevaný, odišiel.

V krčme hľadal úľavu – po prvý raz.

Už bola hlboká noc, keď sa dotackal domov. Žena neverila vlastným očiam, že by to bolo možné – veď to nie je on, jej Jano. S utajeným dychom sledovala každý jeho krok. No on sa netrápil ani o ženu, ani o nikoho. Ustatý sa hodil za stôl na lavicu a šomral čosi nezrozumiteľné pomedzi zuby. Mrvil sa na svojom mieste, ale žiadaný spánok neprichádzal. Dieťa v plachte sa pohlo a začalo plakať. Matka hneď k nemu skočila a chcela ho učičíkať.

„No – čože nespíš? Lahni a spi! Nech si ziape, ak chce, i do rána...“

„Lahni si i ty, Jano. Už je noc.“

„Ja? Oj, nie... nemám sna – tu mi je dobre... daj mi pokoj... oj, pokoj...“

Ostatné slová povedal už z polosna. Jednou nohou stál ešte v skutočnosti, druhá kráčala tajinami ríše vybájenej živou fantáziou. Akoby sa mu chcela vysmievať, pobúrená rodinným nešťastím a alkoholom, vykúzl'ovala mu sladké preludy, v ktorých sa vedomie vždy viac a viac strácalo.

Z krásnych snov ho vytrhol výkrik dieťaťa, ktoré práve dnes spalo nespokojne. Jano skočil na nohy a poberal sa k žene.

Zašeptal jej čosi hrozné. Ona s úžasom vykrikla: „Preboha – Jano! Chod' – chod'! Nevzťahuj ruku na pacholiatko!“

Jano podvihol dieťa z plachty a držal ho v náručí. No nedíval sa naň s láskou. Jeho tvár vyjadrovala skôr suro-

vosť, jed – bôľ. Matka, tušiac nebezpečenstvo, skočila k nemu a vytrhla mu ho z rúk. On sa potočil až k stolu, zadivený hľadiac za ňou: ona, ako bola, prostovlasá a bosá utiekla s dieťaťom k staršej sestre.

Jano sa vyvalil na lavicu a spal až do bieleho rána. Keď sa zobudil, hlavu mal prázdnu – nepamätal sa na nič, ale ženina neprítomnosť a prázdna plachta, zavesená pod povalou, mu vrátili pamäť. Ženy i dieťaťa mu bolo ľúto; zaplakal nad svojím skutkom; ľutoval ho, no nešiel po ňu zavolať ju nazad do domu. Sám nevedel čo – ale čosi mu bránilo. Zostal sám. Nemá mu kto ani uvariť, ani upratať – ako smutno mu je doma! Zavrel dvere a šiel sa zas potešiť tam, kde včera.

Tak to trvalo rok-dva. Jano si zvykol na tento život; viac býval v krčme než doma. Prišiel o to málo-neveľa, čo mu nechal otec; a nemusel sa trápiť, komu to zas po svojej smrti nechá. V dedine nemal kde hlavu skloniť – pred zimou sa utiahol do pálenice. Tam dostane toho občerstvenia, koľko sa len uráči jeho duši. Na jar stratil sa i z pálenice – nezostalo po ňom ani vidu, ani slychu. Bude akiste v Pešti, a tam sa niekde potuluje, ak ho pálenka ešte nepochovala.

Zuza bývala u sestry. Keď opatrla dieťa, chodila na zárobky. Ale celý život jej zhorkol; jej, potupenej žene i matke. Vyhýbala sa ľuďom, ako len mohla; urážku videla i tam, kde jej nebolo. Nakoniec ju smrť oslobodila od všetkých útrap života. Chlapec zostal pod opaterou totky.

A nemal biedu. Matersky sa oňho starala i do školy chystala. A chlapec sa dobre učil; bolo na ňom vidieť, že predsa i v tom nekrásnom tele sídli duša, duša ako u ostatných. A toto bolo bohatou potechou starostlivej totke – i odplatom.